

(Ս. ՍԱՀԱԿԻ Ս. ՄԵՍՐՈՊԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ)

Հրատապ այն եռանդին և ներյոժ այն զործառնականության մեջ, որ իրենցը միայն եղաւ, իրենց երկուութիւնը օր մը չ'անյայտացաւ չ'անգայտացաւ բնաւ իրենց միութեանը մէջ. մին հայրապետը անոց միշտ, միւսը՝ խոնարհ հոգեւորականը. առաջինը՝ ազնուատոհմ ցեղականութեան բարձրագոյն ստորագիւններովը շքաւոր իշխանապետ մը Նիկեացիի, երկրորդը, թէ՛ իսկ Մոմիկնեան արիւնէ, ինչպէս կը ձգտին հետեցնել իր սոսունական ծագումէն և Վարդանան հայրանուէն, բայց յամենայն դէպս իր ծննդավայրը՝ Հացեկաց՝ գիւղ մըն էր, ինչպէս

որոշակի կ'որակեն զայն Կորիւն, Փարպեցի և Ասողիկ: Դարձեալ, Սահակ հովանաւորը եղաւ շարունակ և զործին ընդհանուր վարիչը, իսկ Մեսրոպ՝ զործապետը կարծես և վերին հրամանակատարը: Եւ սակայն ո՛չ ծագման, ո՛չ գիրքի և ոչ աստիճանի այս տարբերութիւնները որ և է ազդեցութիւն չ'ունեցան զործին նկատմամբ իրենց ունեցած նուիրումի կերպին և չափին վրայ. իրարու ճերկու հաւասարածները եղան անոնք այդ տեսակէտով. ու իրենց չկրցաւ հաւասարիլ որ և է ուրիշ մը այդ ուղղութեամբ:

Այդ «հաւասարութեան» վրայ մնացին անոնք միշտ իրենց աշակերտներուն դատումին առջև, ու չկայ տարակոյս թէ ամենէն աւելի այդ կէտն է որ զօրացուց և խորացուց անոնց յարգանքն ու սէրը իրենց մասին: Ոգի ի բռին աշխատանքի անոնց այդ անդուլ թափն էր որ իրենց աշակերտածները մղեց նմանելու իրենց, ու ազգին միւս մասը, արքունիք, աւազանի և մտաւորականութիւն, հիացիկ ուշադրութեամբ հետեւելու և համակրելու միշտ իրենց:

Երկու պատմիչները, Կորիւն և Փարպեցի, մին ժամանակակից և միւսը ժամանակամերձ, հակառակ որ առաջինը Մեսրոպի միայն վարքը զրել կ'առաջադրէ, իսկ միւսը Սահակի համար յատկապէս ունի նախընտրական զգացում, երբ զործին մասին անոնց սէրն ու փոյթը պիտի պատմեն, չեն կրնար զանազանել զանոնք իրարմէ, ու անոնց կը նային իբրեւ անզուգական զոյգի մը, որ զիրար կը լրացնեն, և որոնք, առանց իրարու, կարծես պիտի միայն անհասկընալի և զուցէ ապարդիւն:

Միևնոյն ողին, թերևս քիչ մը աւելի հետորական՝ բայց չատ անկեղծ գոյներով, կ'երևի Խորենացւոյ մօտ, երկուքին մահուան և յուղարկաւորութեան նուիրած իր վերջին զուխին մէջ մասնաւորապէս: Ու եթէ մեր պատմահօր այս երկը զործ է արդարեւ, ըստ քննական նոր լոյսերու, եօթներորդէն ալ վերի ժամանակներուն, այդ ինքնին ապացոյց մըն է թէ մեր երկու անմահներուն նկատմամբ, ըսել կ'ուզենք անոնց համապատիւ արժանիքին մասին, համոզումը ալ հանրային կարծիք դարձած և մնացած էր դարեր ետքը տակաւին բովանդակ ազգին մէջ, զանոնք ընդ միշտ նկատելով իրենց կոչումին բարձրութեան վրայ ապրած եւ զործած եկեղեցականութեան և ազգային զործիչի տիպաբաներ:

«Երկուքն ի մի». առանց կորսնցնելու իրենց ինքնութիւնը, գիտնալ ներդաշնակել իրենց անձնաւորութիւնները իրարու հետ, այսինքն զհիղութիւնը զործադրել իր բարձրագոյն աստիճանին և աշնուադոյն ձևին մէջ՝ պէտք է իրենց համար հրամայական պարտականութիւն նկատեն ամէն անոնք որ, իբրեւ զործիչ, կը նուիրուին զաղափարականի մը:

Բոլորովին մոռնալ կամ ուրանալ ինքզինքը՝ ոչ միայն անհնար է, այլ նաև զուցէ միասակար: Ամէն անձ, իբրեւ անհատական ինքնութիւն, ունի անհրաժեշտարար ինչպէս իր ուրոյն նկարագիրը, նոյնպէս և սեփական կարողութիւնները: Մեծ և կարեւոր զործ մը կատարելու, փրկարար զաղափարներ և ծրագիրներ իրագործել կարենալու համար, պէտք է իրար բերուին շատերուն սեփական կարողութիւնները՝ անկեղծ և բարի համագործակցութեան մը մէջ:

Պէտք չէ կորսնցնել ինքնութիւնը. վասնզի ամէն ինքնութիւն աւելի ճիգ մըն է միշտ և լոյս մը միանգամայն. բայց պէտք է կարենալ խմբել զանոնք

իրարու մօտ, դասաւորել զանոնք այնպիսի ուղղութեամբ մը, որ կարենան նայիլ նոյն նպատակակէտի մը, դէպի ան շարժելու համար ի հարկին:

Բայց նուիրումի այդ գերազանց սկզբունքը զործարդել կարենալու համար պէտք է այն միշտ իտէպի մը պաշտամունքին, որ այնքան սուրբ է՝ որքան սուրբ է ինքնին այդ իտէպը: Սահակ և Մեսրոպ այդպիսի իտէպի մը, յաւէր-ժօրէն սուրբ, ազգը քրիստոնէութեան լոյսովը փրկելու իտէպին նուիրուած լինելուն համար է որ կրցան միանալ իրարու հետ և միացնել իրենց՝ ազգին լըրութիւնը և յաշողեցան իրենց կէտադրած նպատակին մէջ:

Ամէն անգամ որ կը տօնենք զիրենք, պէտք է կարենանք կարդալ իրենց պատկերին ներքեւ այդ վերտառութիւնը. «Երկուքն ի մի»- իբրև մեր խղճմատանքէն իրենց ուղղուած վկայութիւն մը: Բայց ամէն անգամ ևս այդ խօսքէն պէտք է մեր սիրտերուն մէջ ծնի ուրիշ խօսք մը. «Ամէնքդ մէկ», իբրև պատգամ մը՝ իրենցմէ մեզի ուղղուած:

* * *

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՎԵՐԵԼՔԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ՏՈՆ ՆԱՄԲԱՐԱՅԱՆ)

(ԳՈՐԾԵ Ա. 1-4)

Անժխտելի իրականութեան մը առջև է անշուշտ որ կը գնէ զմեզ հոս նշանակուած կտորին ընթերցումը: Վաւերագիրներն ու հաւատքը, հաւասարապէս, պիտի չթողաւորէին բնաւ հակառակին մտածումը: Բայց մեզի համար հոգեկան տեսակէտով աւելի շահաւոր պիտի ըլլար կենալ անոր մէջ ցուցուած տեսարանին առջև, ո՛չ այնքան զմալիւնու համար պատկերին արուեստագիտական շնորհներուն, որքան խորհելու համար այն գաղափարին վրայ, զոր կը ներկայացնէ ան:

Ճշմարտութեան համար սրբութեամբ և քաջութեամբ կրուած տառապանքը ի վերջոյ յաղթանակի և բարձրացման կ'առաջնորդէ զայն կրող մարդը:

Համարձման հրաշքին խորհուրդը ա՛յս է խկապէս, և ա՛յդ միայն պէտք է ըլլայ. ստուգութիւն մըն է աս, որուն իրական հանդիսարաններն են Աւետարանը, քրիստոնէական կեանքը, և այն սարը ինքնին, ուր տեղի ունեցաւ հրաշալի գէպքը:

Աւետարանը. — Անոր մէջ կը տեսնենք արգարեւ վիշտին մարդը, որ ծնած՝ չքաւոր կեանքի մը մէջ, իր մահկութիւնը և պատանութիւնը անցուցած՝ աղքատիկ ընտանիքի մը ճակատագրական բուրբ դժուարութիւններուն ներքեւ, բովանդակ երիտասարդութիւնը, մինչև հասուն այն տարիքը, ուր մարդ վերջապէս կանգ կ'առնէ մտածուած ասպարէզի մը առջև՝ անձանթ լլկանքներու մատնուած, եւ սկսեալ այն պահէն՝ ուր նուիրուած զործիչը եւ կոչուածին գիտակցութիւնը յայտնուեցաւ իր մէջ՝ մինչև իր մահախնին ոտքը, դառնօրէն արհամարհուած, այպանուած, մերժուած և մոռցուած բուրբ մարդերէն, թէ՛ սնունցմէ որ իր հրախտաւորեալներն էին և թէ՛ անոնցմէ որոնք իր թշնամիները միայն միշտ, եւ որ սակայն այդ ամէնուն կը տուէր և կը հանգուրժէ անտրտունջ համակերպութեան անօրինակ համարեութեամբ, միշտ անկնկատոյց իր յոյսին, որ օր մը չը չիլտու իր մէջ, եւ այս պատճառաւ ժառանգեց յաւիտեաններուն օրհնութիւնը՝ իր գործին տիեզերական յաղթանակովը:

Քրիստոնէական կեանքը. — Մարդկային ազգի պատմութեան մէջ ո՞ր կարելի է ցուցնել արդարութեան, սիրոյ և սուրբ մտատիպարներու համար սպառած ա՛յնքան կորով, կատարուած ա՛յնքան նուիրում և